

KUNST KADE

Het Kunstmenu van Kunstkade

De onderbouwing en verantwoording

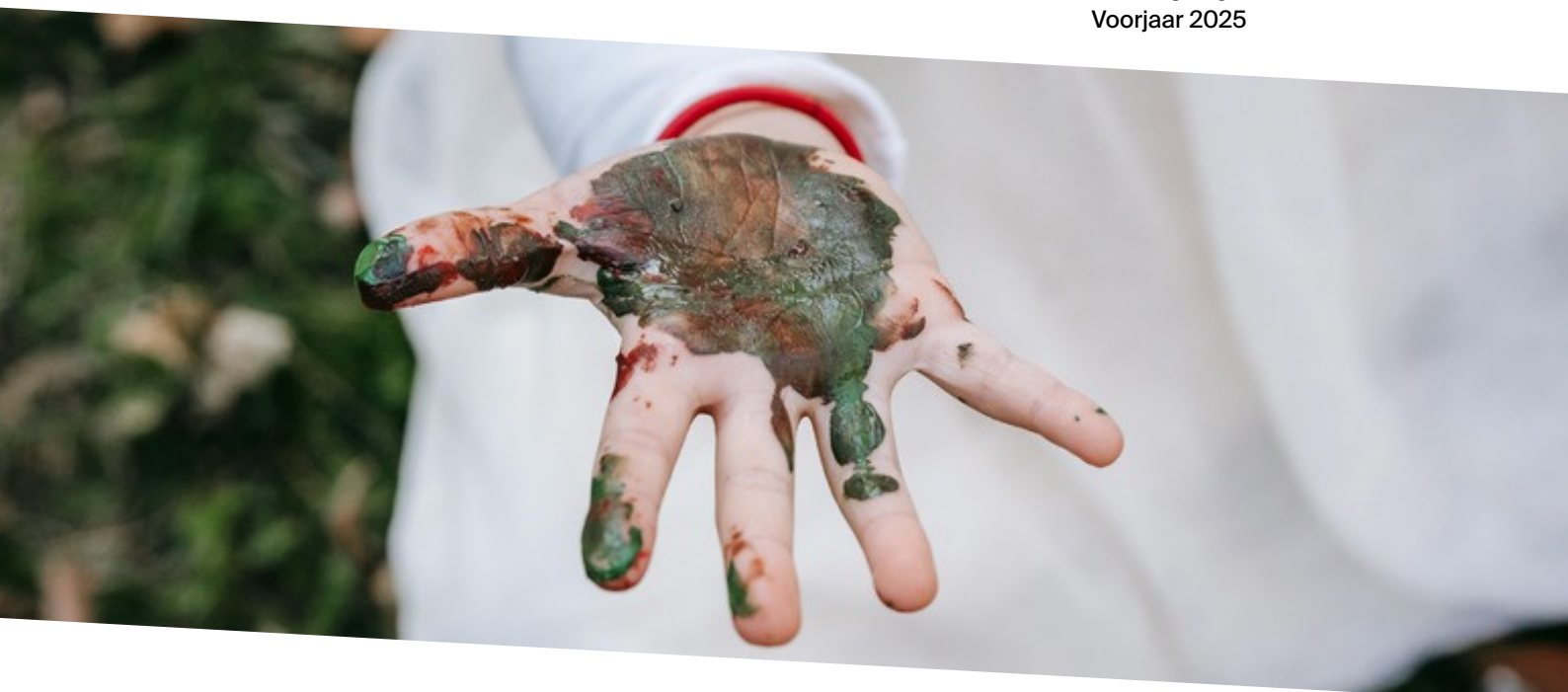

Inhoudsopgave

1. Wat is het Kunstmenu?
2. Voor wie is deze onderbouwing bedoeld?
3. Wat is cultuureducatie
4. De visie en rol van Kunstkade
5. Visie en doelstellingen: waarom is het er en waar werken we naar toe?
6. Kwaliteitscriteria
 - 6.1. De concept kerndoelen
 - 6.2. Doorgaande lijn
 - 6.3. Didactiek
 - 6.4. Samenhang met andere activiteiten van Kunstkade
 - 6.5. Evaluatie-instrumenten en de Kunstmenu-werkgroep
 - 6.6. De aandachtspunten voor de school
 - 6.7. Organisatie van het Kunstmenu
 - 6.8. Contactgegevens/schema/linkjes/...

Bijlage 1. Culturele ontwikkeling
Bijlage 2. Succesfactoren

Sabine de Jong, Inger van Til
Voorjaar 2025

Wat is het Kunstmenu?

Het Kunstmenu is een samenwerking tussen Kunstkafe, de culturele partners en de scholen in de gemeente Leeuwarden en bestaat uit twee delen.

In de basis is het Kunstmenu een samengesteld cultureel programma voor alle basisschoolkinderen van 4 t/m 12 jaar. In het kunstmenu is een verdeling gemaakt in basis (kennismaken), plussen (verbreden en vrije keuze), TOP (verdiepen). Bij TOP (Talent Ontwikkeling Programma) gaat een school de verdieping in: van kennismaken tot en met een presentatie op het witte doek/canvas of podium (focus talentontwikkeling). Het kunstmenuprogramma zorgt ervoor dat de kinderen kennismaken met de rijkdom van kunst en cultuur in hun naaste omgeving: beeldend, muziek, dans, theater, literatuur, taal, media en erfgoed. Ook bezoeken zij in de acht jaar op de basisschool de verschillende culturele instellingen in de gemeente.

Het tweede deel bestaat uit het peutermenu en het techniekmenu. Het peutermenu richt zich op kinderen vanaf 2 jaar. Het techniekmenu is voor basisschoolleerlingen van 4 t/m 12 jaar (verwijzing naar techniekbestand pdf?) De school is verantwoordelijk voor de keuze voor de groep.

De leerling staat in alle gevallen centraal. De programma's werken vanuit de metafoor 'vensters en spiegels': dit betekent enerzijds aansluiting op de wereld van de leerlingen en anderzijds de leerling uitdagen nieuwe werelden te verkennen.

In die samenwerking werken alle partijen met het Kunstmenu aan de culturele ontwikkeling van de leerling. Dit doen ze door te letten op:

- De doorgaande lijn in het menu
- De kerndoelen
- De samenhang met ander onderwijs in de school
- Een passende didactische aanpak.

2

Voor wie is deze onderbouwing bedoeld?

Deze onderbouwing is bedoeld voor alle betrokkenen, belanghebbenden en belangstellenden: de scholen, de culturele instellingen, kunstdocenten, de gemeente en de adviseurs van Kunstkafe zelf. Het is een hulpmiddel bij de ontwikkeling van nieuwe projecten en het verantwoordt waarom het cultuurmenu belangrijk is voor de ontwikkeling van de leerling en voor het onderwijs in de school.

3

Wat is en wat doet cultuureducatie?

Cultuureducatie is het doelbewust leren over en door middel van kunst, erfgoed en media via gerichte instructie, zowel binnen- als buitenschools. Cultuureducatie gaat over zowel het maken en betekenis geven, als het meemaken en betekenisgeven via de ontwikkeling van het artistiek creatief vermogen.

- Cultuureducatie zorgt ten eerste voor de ontwikkeling van kennis, vaardigheden en houding ten aanzien van kunst en cultuur.
- Cultuureducatie zorgt voor kritische kennis, vaardigheden, waarden, attitudes en keuzevrijheid.
- Cultuureducatie bevordert zingeving, maatschappelijke verantwoordelijkheid, creativiteit en innovatie, cohesie en samenwerking.
- Cultuureducatie zorgt voor creatieve ontwikkeling, (cultureel) bewustzijn, persoonlijke groei, kritisch denken en sociale cohesie.

(Bronnen: Jaarplan Kunstkafe 2025 en Nieuwe fundamenten voor cultuureducatie)

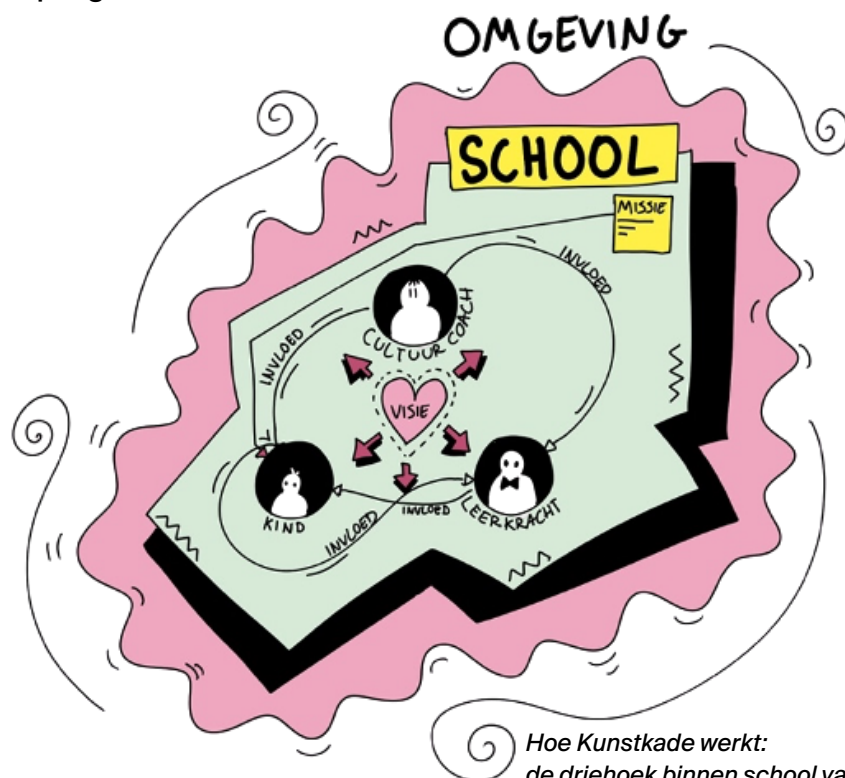
De visie en rol van Kunstkade

Kunst en cultuur is van onschatbare waarde.

Daarom werkt Kunstkade als onafhankelijke netwerkorganisatie aan een goed, divers, inclusief en levendig kunst- en cultuurklimaat op school. Dit betekent voor het Kunstmenu dat Kunstkade (in opdracht van de gemeente Leeuwarden) de regie voert op het menu, in goede samenspraak met culturele partners, ten bate van een gebalanceerd en hoogwaardig kunstmenu, maar als gelijkwaardig partner.

Regie betekent:

- Kunstkade verzorgt de bundeling van het aanbod en zorgt dat scholen beschikken over de goede informatie om keuzes te maken;
- Cultuurcoaches ondersteunen de school indien nodig bij de keuze;
- Kunstkade verzorgt de planning van de activiteiten middels Planned Culture;
- Kunstkade verzorgt overeenkomsten voor school en cultuuraanbieder en regelt de financiële kant met beide partijen;
- Kunstkade evalueert met scholen en instellingen hoe het menu bevalt;
- Kunstkade organiseert de Kunstmenu-werkgroep om de evaluaties te bespreken en eventueel bij te sturen;
- Kunstkade kan cultuuraanbieders ondersteunen bij de ontwikkeling van materiaal en scholen helpen te kiezen uit het aanbod;
- Kunstkade organiseert inspiratiesessies voor (door)ontwikkeling van programma's in het Kunstmenu.

*Hoe Kunstkade werkt:
de driehoek binnen school van cultuurcoach,
kind en leerkracht in een (culturele) omgeving.
Idealiter wordt er gewerkt vanuit een gedeelde visie.*

Visie en doelstellingen: waarom het er is en waar werken we naartoe?

Alle leerlingen in de gemeente Leeuwarden leren in het Kunstmenu de veelzijdigheid van kunst, cultuur en erfgoed kennen. In de aangeboden activiteiten kunnen zij hun eigen talenten ontdekken en ontwikkelen, plezier te vinden en hun horizon te verbreden met kunst en cultuur. Het aanbod draagt eraan bij dat zij de wereld om zich heen beter begrijpen waardoor zij worden gesterkt om samen te leven in een veranderende wereld en daar vorm aan te geven. Het Kunstmenu verrijkt het ecosysteem als leeromgeving waar de leerlingen zich in bevinden: leerlingen zien en doen cultuur dichtbij en voelen zich welkom bij de culturele instellingen in de buurt.

Doelstellingen

- Gedurende hun schoolloopbaan maken leerlingen kennis met alle disciplines
- Leerlingen komen in alle culturele instellingen in Leeuwarden en voelen zich er welkom
- Leerlingen kunnen zich herkennen in het aanbod van de culturele instelling
- Leerlingen ervaren de betekenis van kunst en cultuur voor henzelf
- Het aanbod sluit aan op de kerndoelen kunst en cultuur.

Kwaliteitscriteria

Er is een gezamenlijke verantwoordelijkheid van alle instellingen en scholen om het Kunstmenu goed te laten draaien. Hiervoor is een aantal gedeelde kwaliteitscriteria opgesteld.

6.1 De kerndoelen

De kern van het leergebeid kunst en cultuur draait om het maken van kunstzinnig werk, het beleven van kunst en cultuur en het geven van betekenis aan uitingen van kunst en cultuur. Maken, waarnemen en beleven. Dit is vertaald in zeven kerndoelen voor het basis- en voortgezet onderwijs die in alle bouwen net anders, maar opeenvolgend zijn uitgewerkt, verdeeld over drie domeinen.

Kerndoel enpo/so

1. Creatieve maak- en denkstrategieën
2. Reflecteren op creatieve vermogens
3. Betekenis geven
4. Verbeelden en creëren
5. Kunstzinnige technieken en vaardigheden
6. Kunst en cultuur beleven
7. Kunst en cultuur in context

Domeinen

- Artistiek creatief vermogen
- maken en betekenis geven
- Meemaken en betekenis geven

De concept kerndoelen helpen om te benoemen wat een culturele activiteit in het menu beoogt en waar de nadruk op ligt. Alle activiteiten in het Kunstmenu zijn beredeneerd gekoppeld aan een of meerdere concept doelen.

De kerndoelen dragen, samen met de kennis van de ontwikkelfasen van kinderen, bij aan een gebalanceerde inhoud en doen een beroep doen op maken en meemaken en artistiek vermogen.

6.2 Doorgaande lijn

De activiteiten in het kunstmenu vormen een doorgaande lijn op verschillende manieren:

- Verschillende cultuurdisciplines komen achtereenvolgens aan bod;
- De verschillende varianten van het menu: Peutermenu, Kunstmenu (basis - plus - verbreden) en TOP (verdiepen), bouwen op elkaar voort. Hierin zit de drieslag 'kennismaken - bekwamen - excelleren', waarbij het excelleren plaatsvindt in de vrije tijd waar leerlingen verder kunnen groeien bij een partner door het volgen van een cursus.
- Er is een lijn richting het vrije tijd aanbod; Leerlingen die enthousiast worden van het kennismakingsaanbod, kunnen ervoor kiezen om door te gaan - indien nodig met ondersteuning van het Jeugdfonds Sport en Cultuur of TOM, Talent Ontwikkeling op Maat.
- De activiteiten op zichzelf sluiten aan bij de (culturele) ontwikkelingsfasen van kinderen;
- De activiteiten sluiten aan op het cultureel aanbod in het vervolgonderwijs.

6.3 Didactiek

We streven naar activiteiten die:

- De leerling centraal stellen: aansluiten op niveau van het kind, daadwerkelijk te horen en zien tijdens de uitvoering van het programma. Idealiter worden kinderen ook betrokken bij de ontwikkeling van activiteiten (zoals bijv. de Kinderraad van het Fries Museum).
- Belevingsgericht en ervaringsgericht zijn. In de activiteiten creëren we een context waarin leerlingen de leerstof actief kunnen ervaren, met aandacht voor emoties en zintuigen.
- Creativiteit in denken en maken bevorderen. Dat betekent dat de verbeelding van de leerling wordt aangesproken om iets te begrijpen en te doen, met ruimte voor eigen oplossing of werkwijze.
- Procesgericht zijn. Dit betekent dat wat de leerlingen leren en maken, een resultaat is van zowel de docent als de leerling. Het proces heeft de nadruk, niet het product.
- Tot slot moeten alle programma's voldoende oog hebben voor 'vensters en spiegels': het aansluiten op de leerlingen en deze uitdagen nieuwe werelden te verkennen.

Daarnaast vinden we een inclusief en divers aanbod belangrijk. Bij het ontwerpen van activiteiten houden we rekening met alle leerlingen van diverse achtergronden. Culturele instellingen maken een programma voor alle groepen, maar kunnen tegemoetkomen aan groepen met andere behoeften. In samenwerking met de cultuurcoach worden er aanpassingen verricht indien nodig in de inhoud en organisatie.

6.4 Samenhang met andere activiteiten van Kunstkade

- Scholen beschikken over een cultuurcoach die fungeert als verbinder, bruggenbouwer, en expert in cultuureducatie. Elke school heeft minimaal twee uur per week een eigen cultuurcoach, die zichtbaar aanwezig is op de school. Zij dragen bij aan de brede ontwikkeling van leerlingen (en leraren), bieden rijke onderwijservaringen, bevorderen sociale cohesie en culturele inclusie, en helpen bij het versterken van de weerbaarheid en de sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen. Ze ondersteunen ook bij het ontwikkelen van een **samenhangend programma** en **doorlopende leerlijnen** voor kinderen van 2 tot 12 jaar, zowel binnen als buiten school. Het Kunstmenu draagt hier aan bij.
- Scholen kunnen via de cultuurcoach twee aanvullende trainingen inplannen die Kunstkade biedt. Ook sommige culturele aanbieders bieden activiteiten voor het schoolteam of de ict'er, gericht op deskundigheid en inspiratie. Door deze trainingen leren leerkrachten bijvoorbeeld over hun eigen visie op cultuur (bepalend voor de keuze van activiteiten), over creativiteit en leren ze zelf activiteiten te ontwerpen.
- Scholen kunnen aanspraak maken op een **proeftuin**. Dit is een extra mogelijkheid om een op maat project te ontwerpen met een culturele instelling (CMK).
- Scholen die meer verdieping willen kunnen aanspraak maken op een **TOP** programma waarin de relatie tussen de leerling en de culturele omgeving verder wordt ondersteund (CMK).
- Scholen die meer aandacht willen besteden aan Wetenschap en Techniek kunnen aanspraak maken op het Techniekmenu: hierin leren leerlingen digitale vaardigheden en krijgen ze grip op hun maakproces. In het **Techniekmenu** beleeft iedere groep twee activiteiten per schooljaar. Hierin worden verbanden gelegd met de kunsten waar mogelijk.

6.5 Evaluatie-instrumenten en de Kunstmenuwerkgroep

Het Kunstmenu wordt jaarlijks geëvalueerd. De evaluaties van de scholen vormen belangrijke input voor de doorontwikkeling van het menu. In de Kunstmenu-werkgroep, bestaand uit cultuurcoaches, culturele instellingen en scholen, worden de evaluaties besproken, geanalyseerd en worden er vervolgstappen bepaald. De EVI rapporten op gemeentelijk niveau, waarin de scholen aangeven hoe het staat met visie, deskundigheid, programma en samenwerking ten aanzien van cultuuronderwijs, worden daarin ook meegenomen.

6.6 De aandachtspunten voor de school

Voor het welslagen van de ambities voor cultuureducatie, de inzet van cultuurcoaches en programma zijn er ook aandachtspunten voor elke school om bewuste keuzes te maken uit het kunstmenu. Met een rijk aanbod van kunst en cultuur ondersteunt de school leerlingen in hun artistieke en culturele ontwikkeling.

Dat vraagt dat de school:

- Nadenkt over wat 'rijk' aanbod voor hun betreffende leerlingen betekent en bewuste keuzes maakt vanuit een visie.
- Om goed samen te werken met de externe kunstvakdocenten en instellingen die op school komen of waar een bezoek wordt gebracht. Samen zorgen we ervoor dat de kinderen een optimale ervaring hebben.

Natuurlijk zijn er meer randvoorwaarden als succesfactor aan te wijzen, ook voor culturele aanbieders. Deze zijn te vinden in bijlage 2.

6.7 Organisatie van het Kunstmenu

Om de activiteiten zo goed mogelijk te laten verlopen stelt Kunstcade met school en culturele instelling een overeenkomst op waar zowel het zakelijke als het randvoorwaardelijke aspect deel van uitmaakt. Alle informatie over de organisatie van het Kunstmenu is verwerkt in een flyer voor scholen.

In het Kunstmenu zit een aantal vaste culture partners, maar ook is er ruimte voor nieuwe aanbieders. De Kunstmenuwerkgroep bepaalt of die ruimte er is en of het aanbod past.

Er wordt gelet op:

- Dat de aanbieder in de gemeente Leeuwarden is gevestigd of een BIS instelling is of meegaat in de culturele infrastructuur van de provincie.
- Het aanbod samenhang heeft met ander aanbod in het menu, omdat er gestreefd wordt naar samenhang tussen de programma's.
- Dat de culturele partner zorgt voor goed voorbereidend en/of verwerkend educatief materiaal.
- Het aanbod voldoet aan de kwaliteitscriteria (zie punt 6).

6.8 Contactgegevens

- Sabine de Jong: Programmaleider Onderwijs en procesleider
- Claudia Baburek: Coördinator planning programma PO, website en financiële vertaling
- Anne-Lieke Terpstra: Deskundige planning (planned culture) en coördinator TOP, ondersteuner deskundigheidsbevordering.

Bijlage 1. Culturele ontwikkeling

In het kort doorloopt de leerling van 2 t/m 12 jaar de volgende fasen:

De preoperationele fase (2-7 jaar)

Algemeen: In deze fase ontdekt het kind vooral dat het een eigen persoon is met een eigen identiteit. In zijn ontwikkeling richt het zich vooral op zichzelf. Het kind kan zich ook maar op één ding tegelijk richten en kan alles in zijn omgeving als levend beschouwen. In deze fase worden ook het taalgebruik en de grove en vooral ook fijne motoriek ontwikkeld.

Creativiteit: De kenmerken van creativiteit zijn niet op alle leeftijden gelijk. Bij jonge kinderen gaat het nog vooral om het observeren en nadoen van anderen om daarmee geleidelijk aan hun eigen creatieve invalshoek te ontwikkelen, een eigen artistieke identiteit en eigenaarschap. Cultuureducatie en -participatie zijn met name ook sociale gebeurtenissen, waarin de creativiteit over het algemeen met anderen in interactie gedeeld wordt. Via kunst wordt aan het jonge kind een veilige context geboden om de wereld en zichzelf psychologisch en emotioneel te verkennen, en in een bepaalde mate controle uit te oefenen over wat ze doen en wie ze zijn (Essame, 2010). Fantasie en werkelijkheid lopen nog makkelijk door elkaar heen en fantasie wordt makkelijk als werkelijk ervaren.

De sociaal-emotionele ontwikkeling op deze leeftijd en de kleuterleeftijd wordt positief beïnvloed door zowel muzikale als theatrale activiteiten. Sociale vaardigheden worden ontwikkeld door zelf te dramatiseren en theatraal te spelen. Peuters en kleuters die in groepsverband meedoen met interactieve muzieklessen ontwikkelen een sterkere empathie en raken socialer ingesteld (Rabinovitch et al., 2013).

De concreet operationele fase (7-12 jaar)

Algemeen: In deze fase van ontwikkeling verandert de focus van het kind van zichzelf naar de ander, naar de relatie met de ander. Kinderen denken steeds meer na over wat ze doen en voordat ze iets doen en krijgen hun emoties en gedrag steeds beter onder controle. In sociaal-emotioneel opzicht is het daarom belangrijk dat het kind hierin de ruimte krijgt om dit aspect te ontdekken, verder uit te werken en hiermee te oefenen in allerlei situaties. Naarmate kinderen ouder worden, wordt er meer coöperatief gespeeld, vaak met het doel om samen iets te bereiken.

Cultuuronderwijs: Het verschil tussen fantasie en werkelijkheid wordt steeds duidelijker, en kinderen ontwikkelen hun logica. Fantasiespellen worden steeds minder intensief en wanneer er met materiaal omgegaan wordt, wordt vooral de werkelijkheid nagebootst.

Theater en drama worden in verschillende onderzoeken nadrukkelijk opgevoerd als het gaat om stimulering van de sociaal-emotionele ontwikkeling. En onderzoek laat zien dat deelname aan muziekonderwijs zorgt voor een beter gevoel van welzijn en onderlinge verbondenheid en een betere betrokkenheid bij het leren.

Maar dit geldt breder: Het kunstonderwijs vraagt bijvoorbeeld van kinderen om meer verantwoordelijkheid te nemen voor het eigen leerproces, en door kunst en cultuur in te zetten wordt er een breder beroep gedaan op de capaciteiten en inzet van het kind dan alleen intellectuele vaardigheden. Kinderen kunnen dan ook meer emotioneel en fysiek bij het leerproces betrokken raken. Cultuureducatie, inclusief erfgoededucatie, kan in deze fase goed ingezet worden om het kritisch bewustzijn te ontwikkelen, en ook meer algemene onderwerpen aan te snijden uit verleden en heden.

Bijlage 2. Succesfactoren

Er is een aantal factoren aan te wijzen, zowel randvoorwaardelijk, inhoudelijk als organisatorisch, die bijdragen aan geslaagde culturele activiteiten in de klas.

De school heeft:

- Een duidelijke visie op cultuuronderwijs, een evaluatie en een jaarplan.
- Een contactpersoon, bij voorkeur een ICC'er met specifieke taken, uren en budget.
- Betrokkenheid van de cultuurcoach bij het totale cultuuraanbod.
- Draagvlak binnen het team voor de visie, het jaarplan en de werkwijze.
- Duidelijkheid over de rol en taken van de cultuurcoach voor alle betrokkenen.
- Actieve aanwezigheid van leerkrachten bij activiteiten.
- Voldoen aan kwaliteitseisen van het PO-programma van Kunstcade (zoals vervoer en locatie).
- Beschikbaarheid van materialen en ruimte voor afgesproken activiteiten.
- Cultuureducatie als vast agendapunt, met minimaal twee teambijeenkomsten per jaar en een jaarlijks evaluatiegesprek.
- Actieve deelname aan programma's en activiteiten. Dit gebeurt nooit alleen door een cultuurcoach.
- Deelname aan evaluaties naar aanleiding van programma's.
- Volgen van communicatie en instructies van Kunstcade, inclusief nieuwsbrieven en directe berichten, met communicatie naar ouders wanneer nodig.
- Intentie tot deelname aan Kunstcade-activiteiten zoals CEF, werkgroep 2.0, scholing en netwerken.

Net als voor de school bestaan deze factoren ook voor de cultuuraanbieder.

- Er is educatiemateriaal beschikbaar bij de projecten die worden aangeboden en dit is op orde.
- De educatiemedewerker is goed voorbereid als er een klas op bezoek komt of als de medewerker op bezoek komt in de klas.
- Het materiaal sluit aan op de ontwikkeling van de leerling.
- De instelling doet mee aan een lerende cultuur. De instellingen nemen feedback van de scholen, andere instellingen en Kunstcade serieus.